

Foto: Anna Holm, Visit Dalarna.

Cassels donation

Grängesbergs kanske märkligaste byggnad kallas för Cassels donation. Samlingslokalen byggdes 1899 för stadens gruvarbetare och har en viktig lokalhistorisk betydelse och ett stort arkitektoniskt egenvärde. Byggnaden ingår i riksintresse för kulturmiljövården i Grängesberg och byggnadsminnesförklarades 1986.

Beskrivning

Historik

Grängesberg är historiskt sett en av Sveriges mest betydande gruv- och industriorter med anor från 1500-talet. Framåt slutet av 1800-talet kunde gruvbrytningen effektiviseras sedan nya metoder för förädling av malmen utvecklats.

Under 1900-talet har bebyggelsen på orten genomgått stora förändringar på grund av gruvans kraftiga expansion. Flera byggnader som varit betydande för kulturmiljöns läsbarhet har rivits eftersom de hamnat inom rasriskområdet.

Det område som idag innefattas i riksintresset för kulturmiljö omfattar det före detta Grängesbergsbolagets administrativa centrum, Cassels donation, direktörsbostad och ingenjörsbostäder samt gruvarbetarbostäder. I nära anslutning till Cassels donation, väster om gruvområdet, finns flera administrativa byggnader, brukshotell och bostäder som alla har koppling till gruvverksamheten. Området som helhet är representativt för ett gruvsamhälle från 1900-talets början.

Cassels donation uppfördes 1899 efter ritningar av den stockholmsbördige slottsarkitekten August Lindegren, med Bank of England i London som förebild. Byggmästare var Anders Hansson från Köping. Byggnaden var en gåva från finansmannen sir Ernest Cassel i London, som hade stora ekonomiska intressen i gruvan.

Namnet härrör från det faktum att det var Cassel som donerade medlen till bygget. Byggnaden var tänkt som en del i en större donation som han gav gruvarbetarna i Grängesberg, men bygget blev dyrare än förväntat. Medel hade avsatts i donationen för den framtida driften av anläggningen, men kom att användas till själva uppförandet. Det hade också funnits planer på park och idrottsanläggning i anslutning till samlingslokalen som fick slopas. Gruvbolaget kom därför att stå som huvudman för byggnaden och skötseln därav.

Trots att Cassel hade donerat stora summor till Grängesbergs arbetare kom deras inflytande initialt att bli begränsat. De inledande 20 åren bestod styrelsen huvudsakligen av inflytelserika medlemmar i samhället som landshövdingar, direktörer och disponenter. Detta begränsade framförandena som fick hållas i lokalen, där alltför socialistiskt influerade talare förbjöds. I Cassels donationsbrev fanns dock inga sådana restriktioner.

Sex år efter byggnadsminnesförklaringen av Cassels donation inträffade en förödande brand. På Valborgsmässafton 1992 brann stora delar av konsertlokalen. Byggnadens symbolvärde på orten vägde dock tungt och beslut fattades snabbt om att återuppföra byggnaden. Två år efter branden invigdes den nya, något mer funktionsanpassade byggnaden.

Miljö

Cassels donation ligger högt belägen i Grängesberg, i nära anslutning till Disponentparken. Byggnaden ingår i en helhetsmiljö som präglats av gruvbrytningen på platsen och utvecklingen som industriort kring tiden runt sekelskiftet 1900.

Figur 1. Cassels donation ligger högt beläget i parkmiljö. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Byggnad

Figur 2. Byggnaden har ljust putsade fasader. Foto: Anna Holm, Visit Dalarna.

Cassels donation är uppförd i nyklassistisk stil av tegel i två våningar. Fasaderna är putsade med kalkbruk och avfärgade i en ljust gul kulör. Byggnaden har Bank of England i London som stilmässig förlaga. Huvudfasaden präglas av en strängt nyantik portik med sex kolonner och tympanonfält. Byggnaden har ett valmat plåttäckt tak.

Cassels donation inrymde vid invigningen bland annat teatersalong, bibliotek och läsesal. Läsesal samt bibliotek är i dag ombyggda till vaktmästarebostad. Efter den förödande eldsvådan 1992 rekonstruerades byggnaden och bland annat aulans dekorativa takmålningar samt marmorerade pelare återställdes.

Figur 3. Fasaden har nyklassisistisk utformning. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 4. Huvudentréns kolonner till vänster i bild. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 5. Rundat trapphus på byggnadens södra fasad. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 6. Huvudentréns nyantika portik dominerar byggnaden. Här sedd från sydväst. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 7. De restaurerade marmorerade pelarana och målningarna i taket i teatersalongen. Foto: Lars Dahlström.

Figur 8. Taket ovan scenen i teatersalongen. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 9. Teatersalongen. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Byggnadsminnesförklaring

Motivering till byggnadsminnesförklaringen

Länsstyrelsen anser att byggnaden bevarar egenarten av gången tids byggnadsskick och med hänsyn härtill är att betrakta som synnerligen märklig. Med stöd av 1 § lagen om byggnadsminnen (SFS 1976:440) förklarar länsstyrelsen Cassels Donation för byggnadsminne.

Skyddsbestämmelser

1. Byggnaden, som markerats med rött på bifogad karta, får inte rivas eller byggas om eller på annat sätt förvanskas.
2. I byggnaden får inte åtgärder vidtagas som medför ingrepp i stomme eller ändring av befintlig planlösning och fast inredning.
3. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
4. Den till anläggningen hörande tomten, som avgränsats med röd begränsningslinje på kartan, skall hållas i sådant skick att byggnadens utseende och karaktär inte förvanskas. Inte heller får ny byggnad uppföras.

Om ändring av byggnadsminnet i strid mot meddelade skyddsföreskrifter finnes nödvändig för att byggnaden skall vara till nytta eller om sådana ändringar eljest kan anses påkallad av särskilda skäl, får länsstyrelsen enligt 5 § lagen om byggnadsminnen meddela tillstånd härtill.

Länsstyrelsen erinrar om bestämmelserna i 53 § byggnadsstadgan att tomt skall hållas i vårdat skick och 50 § samma stadga att byggnaden skall underhållas så, att hållfastheten inte äventyras samt att brandfara, sanitär olägenhet eller vanprydning inte uppkommer.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar ifråga om underhållet av byggnaden och vården av det kringliggande området.

Figur 10. Situationsplan Grängesberg. Byggnadsminnets yta markerat i rött, skyddsområdet markerat med röd linje. Ur beslut 9186.08.26.

Administrativa fakta

Kommun: Ludvika

Fastighetsbeteckning: Jan-Abrahams Torp 1:2

Byggnadsminnesförklaring: 1986.08.26

Tillgänglighet: Teater- och konsertlokal.

[Byggnadsminnesförklaring Cassels donation beslut 1986.98.26](#)
[Cassels donation i Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister](#)